

Východní partie opevnění Starého Města pražského a její vliv na proměny sídelní struktury

Petr Juřina – Karel Kašák – Jiří Valkony – Martin Vyšehlid

The Eastern Part of Prague's Old Town Fortification System and its Impact on the Transformation of the Settlement Structure.

This paper reflects new findings acquired mainly in association with a rescue archaeological excavation in náměstí Republiky Square and in adjacent linear buildings. The excavation delineated the course of the line of town walls in this area of the Old Town's fortification and revealed the interesting construction details of this important building construction. At the same time it also drew attention to the cardinal turning point in the development of local settlement. While the area of the "Petrská čtvrť" district was an integral part of Romanesque Prague before the construction of the town walls in the 1230's, the territory behind the fortification line subsequently becomes virtually depopulated for over a century.

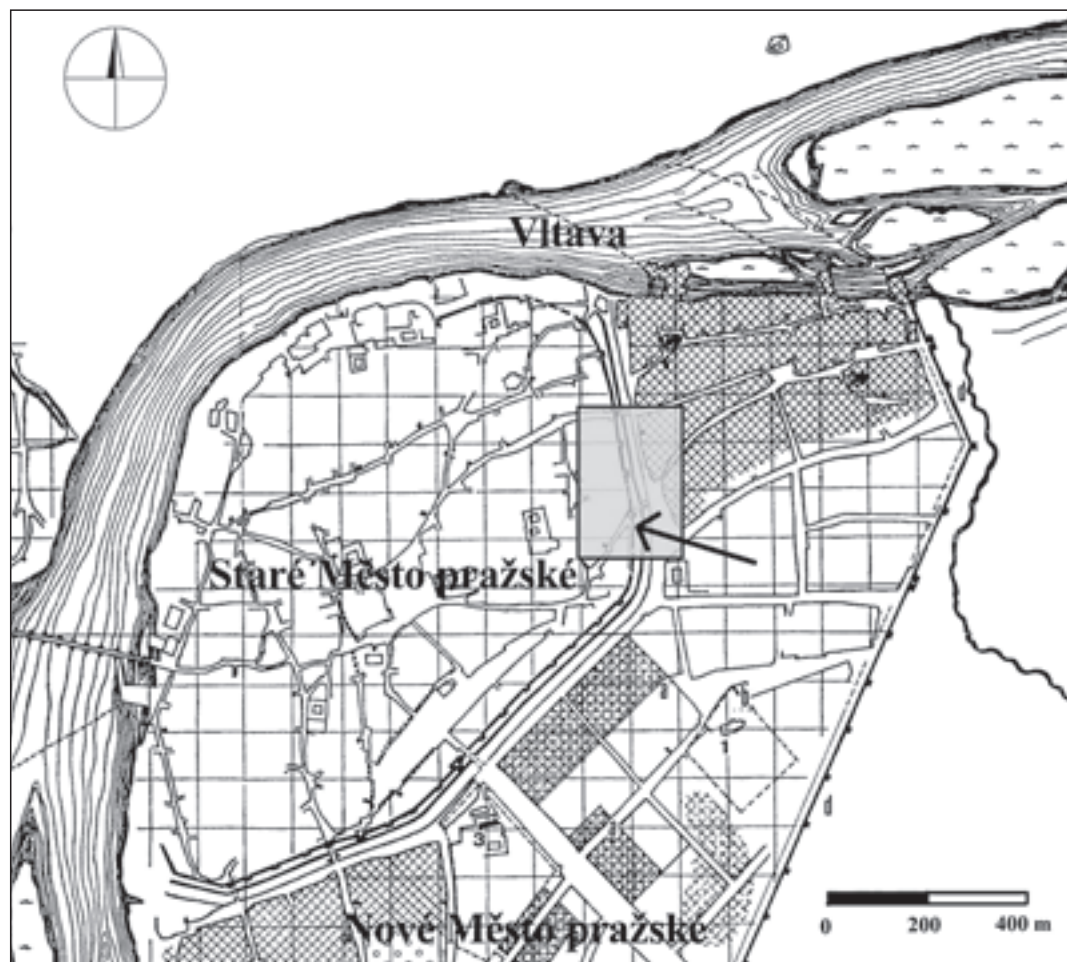
1) Pod úrovní štětů z inkriminovaného zlomového období se totiž nacházely situace, které jsou zcela analogické s objekty a aktivitami registrovanými již v předchozích sezonách v areálu kasáren. Mímořádně zajímavé objekty zde představují kvalitně dochované kovolítecké „pece“ umístěné v podlouhlých výkopech.

V letech 2005–2006 navázal na rozsáhlý archeologický výzkum v areálu bývalých kasáren Jiřího z Poděbrad (asi 1,5 ha) další plošný odkryv v prostoru vlastního náměstí Republiky (přibližně 0,2 ha) a na přilehlých příjezdových komunikacích (obr. 1–3). Již v jarních měsících roku 2005 došlo v rámci nové smlouvy s investorem ke kontinuálnímu rozšíření předstihového výzkumu do přilehlé partie náměstí a takřka současně byly zahájeny výzkumné práce v trasách kolektorových sítí v Revoluční ulici. Z hlediska poznání archeologických terénů jsme tehdy nevstupovali na neznámou půdu, neboť již předchozí zjišťovací sonda G43 (z roku 2003) napověděla, že tento prostor představuje z archeologického hlediska zcela jiný svět, než reprezentovaly terénní situace v interiéru kasáren. Tedy přinejmenším od poloviny 13. století. 1) Tehdy došlo v této oblasti ke vzniku veřejného prostoru, který zde přetrvával prakticky až do našich časů. Archeologické terény jsou proto reprezentovány převážně opakujícími se komunikačními horizonty (štěty), které střídají vrstvy životních nečistot. Taková situace kladla (navzdory své zásadní čitelnosti) velké nároky (časové a v důsledku toho též finanční) na preparaci jednotlivých komunikačních horizontů a jejich následnou dokumentaci. Dříve než se budeme detailněji věnovat přínosu zdejšího výzkumu, musíme poněkud zevrubněji zmínit samotnou výstavbu hradebního pásma vznikajícího města.

Výstavba staroměstských hradeb – největší investiční akce 13. století

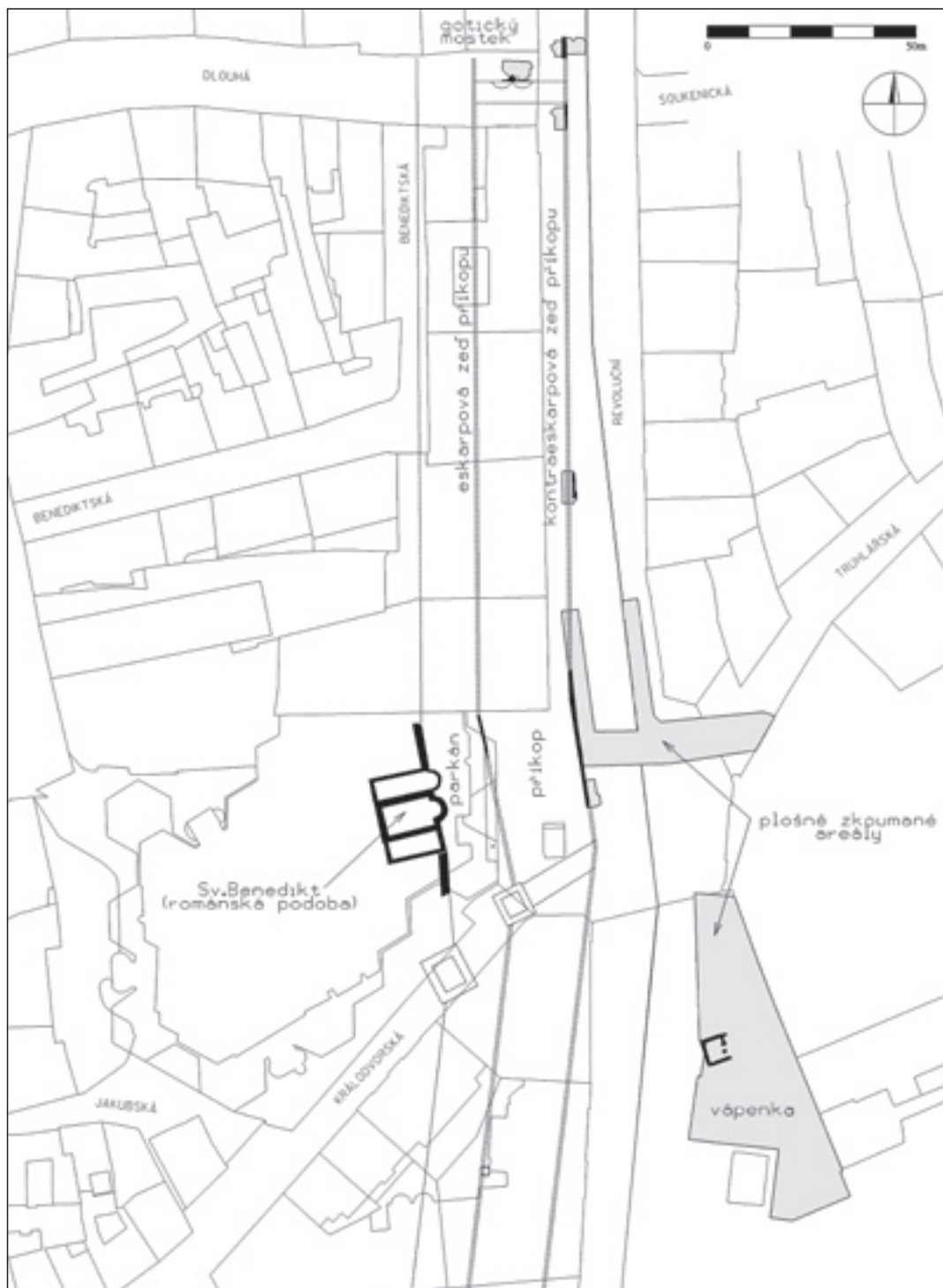
Zahájení výstavby hradeb Starého Města pražského ve třicátých letech 13. století představuje jeden z nejvýraznějších předělů v historii osídlení sledované lokality. Od té doby bylo jednotné území zdejší sídelní aglomerace hradební linií rozděleno a vývoj před a za městským příkopem se začal ubírat rozdílnými cestami. Zatímco parcely, které se královským rozhodnutím ocitly uvnitř vznikajícího městského organismu, zažily bouřlivý rozvoj, většinu domů za hradbami čekaly demolice a odchod jejich obyvatel. Jen na námi prozkoumané ploše došlo k záměrnému odstranění přinejmenším tří výstavných románských domů, přičemž byl takřka veškerý použitelný stavební materiál odvezen na nová staveniště. Nedlouho poté následovalo zasypání příslušných terénních prohlubní a vyrovnání okolních nerovností přemístěným šterkopiskem (Juřina 2006, 174). Tyto rozsáhlé přesuny materiálu dáváme již do přímé souvislosti s budováním zmíněné fortifikace.

Obr. 1
Zkoumaný areál se nacházel na rozhraní Starého a Nového Města pražského (zájmová plocha vyznačena šedě).

Obr. 2

Plošné odkryvy spolu s jednotlivými sondami budované kolektorové sítě (v kombinaci s výsledky předchozích archeologických výzkumů) významným způsobem rozšířily naše dosavadní představy o staroměstské fortifikaci a jejím předpolí. Odkryté zděné konstrukce jsou vyznačeny plnou černou linií.

2) Otázku, zda byl systém hranolových věží od počátku součástí stavebního konceptu, nelze na základě současného stavu poznání zodpovědně rozhodnout. Problematika případné etapové výstavby hradeb byla nedávno detailně rozebrána V. Razímem. (Razím – Zahradník 2006, 35–72).

Staroměstské hradby představují společně se stavbou Anežského kláštera v podstatě první rozsáhlejší gotickou stavbu v Praze a zároveň největší investiční akci celého 13. století. Stojí tedy za to seznámit se s dílem budovaným podle nejmodernějších dobových postupů poněkud podrobněji. Jeho někdejší monumentální podobu smazal již dávno další rozvoj města, ale názvy ulic, jako Na Příkopě, Na Můstku či Hradební připomínají jeho průběh dodnes (Dragoun 2002, 182–188). Nahlédněme proto nyní do doby, v níž fortifikační linie tvořila jednu z hlavních dominant vznikajícího města. Musíme si při tom představit bezmála osm metrů vysokou zeď opatřenou cimbuřím, táhnoucí se od řeky k řece. Přesněji od dnešního Národního divadla po Štefánikův most, což představuje linii o délce 1,7 km, prostoupenou nejspíše osmi branami. Uvedená fortifikace byla snad ještě za vlády Václava I., ale pravděpodobněji až za jeho syna nebo vnuka, **2)** posílena systémem hranolových věží o výšce asi dvanácti metrů. Objem celého díla včetně příslušných flankovacích věží, parkánové zdi a vyzděné kontraeskarpy příkopu dosahoval odhadem 70 000 krychlových metrů kamenného zdiva. Při jeho realizaci pak bylo třeba přemístit dalších 250 000 kubiků zeminy a šterkopisku, zejména z prostoru hradebního příkopu (Dragoun 1987, 37–70; Libal – Honeiser 2000, 49; Razím – Zahradník 2006, 58). Z kombinace nepříliš výmluvných písemných pramenů můžeme vyvodit, že výstavba opevnění byla zahájena krátce po dosednutí Václava I. na královský trůn (nejspíše roku 1232) a dokončena byla jistě před rokem 1249. V onom roce byl totiž stavebník a investor v jedné osobě donucen vyzkoušet kvalitu svého díla, poté co se Prahy zmocnili povstalci v čele s královým synem Přemyslem Otakarem (Dragoun 1987, 42). Dějiny jsou zkrátka plné paradoxů. V následující fázi (před rokem 1253) doplnila stávající hlavní fortifikaci ještě jednoduchá hradební zeď oddělující areál města od vltavského břehu (Dragoun 1992; 2006, 73). Celková délka staroměstského opevnění tak přesáhla 3,5 km.

Obr. 3
Výzkum na ploše náměstí Republiky.

**Dopad výstavby hradeb
na dosavadní sídelní strukturu
ve světle posledních
archeologických výzkumů**

Není divu, že se tak rozsáhlá stavební činnost odrazila i v okolních archeologických terénech a situacích. Nešlo přitom jen o množství štěrkopísku z hloubeného příkopu, který byl využit k zasypání terénních nerovností plochy budoucího náměstí. Zcela unikátní nález z tohoto zlomového období představuje torzo rozsáhlé vápenky odkryté v prostoru náměstí přímo před hlavní kasárenskou budovou (obr. 2, 4). Kamenná stavba o rozměrech 6,5x6,5 m se jevila zpočátku jako suterén domu zaniklého mohutným požárem. Teprve po úplném vytěžení zásypových vrstev a precizním začistění základů před námi jasně vyvstala technologická funkce celého objektu. Přepálené cihly topných kanálů a zesklivatělé vnitřní stěny vypovídaly o intenzivním využívání této výrobní jednotky. Nevelká vzdálenost od okraje příkopu, imponující rozměry a krátké období provozu nás opravňují dávat její existenci do přímé souvislosti s výstavbou přilehlého úseku městského opevnění.

**3) Prostor kolektorových šachet
v blízkosti kasárenského objektu
obsahoval v zásadě analogické
situace jako výše popsaná plocha.
Ovšem v úsecích nacházejících
se blíže obchodnímu domu Kotva
začaly převládat situace mající
přímý vztah ke staroměstské
fortifikaci (kontraeskarповá
hrana příkopu a strouha).**

Co nám archeologický výzkum prozradil o vlastní konstrukci hradeb a jejich průběhu? K odkrytí zajímavých detailů zdejší fortifikace došlo zejména při sledování výstavby kabelových kolektorů před obchodním domem Kotva a v Revoluční ulici. **3)** Při vyústění Dlouhé ulice do Revoluční byl odhalen rozsáhlý fragment gotického můstku, odpovídající svou konstrukcí i rozměry svému protějšku odkrytému při stavbě vestibulu metra ve stanici Můstek (Špaček 1978; obr. 5). Další výkopy pod vozovkou západního jízdního pruhu Revoluční ulice nám upřesnily průběh kontraeskarповé hrany hlavního hradebního příkopu mezi Kotvou a zmíněným můstkem v Dlouhé ulici (úsek o délce přesahující 160 m). Konfrontace těchto nových objevů s daty získanými někdejší výzkumem na místě vlastního obchodního domu (v roce 1971; Ječný – Olmerová 1992, 37) umožnila určit šíři příkopu na 21 m. Připočteme-li 12 m parkánu a dvoumetrovou hlavní hradbu, zjistíme, že celková šíře fortifikace činila v prostoru náměstí Republiky rovných 35 m. Co se týče stavební techniky a použitého stavebního materiálu, byla při vyzdívání zdejších šikmých stěn příkopu užívána převážně nahrubo štípaná břidlice v kombinaci s křemencem, obdobně jako na jiných prozkoumaných úsecích staroměstských hradeb (např. Dragoun 1987, 61). Povrch všech zděných konstrukcí pokrývala původně hladká vápenná omítka, jako ostatně většinu dobových gotických staveb. Pohledové uplatnění kamenného zdiva bylo v té době již minulostí (Juřina a kol. 2007, 211–229).

Obr. 4
Vápenka z 1. poloviny 13. století.

O podobě brány sv. Benedikta, která rozhodujícím způsobem ovlivnila vývoj osídlení na námi sledované ploše, nemáme dosud žádné bližší informace. Její základy se zřejmě dosud ukrývají pod ulicí Královodvorskou. Můžeme jen spekulovat, že se jednalo nejspíše o průchozí věžovou stavbu, vysunutou do prostoru parkánu. Velkou věž mohla navíc předstupovat menší stavba obdobné konstrukce, zasazená do parkánové zdi. Možnost výskytu takových dvojic věžových bran nestejné velikosti v pražském opevnění naznačují i některé písemné prameny, když hovoří např. o „velké věži u sv. Štěpána“ (Lorenc 1973, 37; Dragoun 2002, 187).

4) Termin předbrani je v tomto kontextu třeba chápat jako historické pojmenování zdejšího prostranství, které nekoresponduje s úzce pojímanou architektonickou (kastelologickou) definicí.

Vraťme se však zpět na zkoumanou plochu v prostoru náměstí a v areálu bývalých kasáren. V období od poloviny 13. do poloviny 14. století nebyla její převážná část výrazněji osídlena. Až na jednu výjimku z mladšího období chybí jakékoli stopy po obytných stavbách. Tato skutečnost může souviset s předpokládaným přesunem sídelních aktivit z tohoto prostoru do hradeb vznikajícího Starého Města pražského. Po relativně krátkém období, v němž registrujeme různé výrobní aktivity (vápenka, zpracování železa v tzv. vyhřívacích pecích), začínají archeologickým terénům dominovat komunikační horizonty dokládající vznik veřejného prostranství v „předbrani sv. Benedikta“. 4) Štětovaná plocha – zárodek budoucího náměstí – svým východním okrajem prakticky nepřekračovala linii průčelí dnešního Palladia. Archeologický výzkum potvrdil její výskyt téměř v celém prostoru před hlavní kasárenskou budovou. Trojúhelníkový areál o výměře asi 2 200 m² máme přitom kompletně zdokumentován v úseku od hlavního kasárenského průčelí až k ulici Na Poříčí. K jedné z mála výraznějších struktur z interiéru dnešního Palladia, hlásících se do inkriminovaného období, patřil nález opakovaně štětované komunikace s dobře patrnými stopami vyjetých vozových kolejí, mířící do samého středu někdejšího kasárenského areálu. Shodná orientace cesty s hranicemi parcel pozdější gotické zástavby může naznačovat její značný význam v době před založením Nového Města. Zásadní objev však představuje především časné gotický nárožní objekt v místě kontaktu náměstí Republiky a ulice Na Poříčí, který byl později začleněn do uliční fronty vznikajícího novoměstského domovního bloku. Jeho stratigrafická situace totiž ukázala, že musel být založen již před koncem 13. století. S velkým překvapením tak zjišťujeme podstatnou změnu v přístupu k bezpečnostním pravidlům platicím v sousedství městské fortifikace. Zatímco v době její výstavby musely být strženy výstavné románské domy ve značném odstupu, na konci 13. století již tak přísná pravidla zjevně neplatila a necelých padesát metrů od příkopu vznikla kamenná novostavba. Tato skutečnost znovu otevřela otázku prostorového umístění Tomkem uváděného staršího dvorce V Ráji, na jehož místě měl být po založení Nového Města pražského vystavěn městský špitál (Tomek 1871, 252).

Obr. 5
Fragment gotického můstku zachycený v ústí Dlouhé ulice.

Proměna „předbrání“ v náměstí

Nízká intenzita osídlení, projevující se na zkoumané ploše praktickou absencí jakýchkoliv staveb, ostře kontrastuje s relativně vysokým počtem keramických nálezů datovatelných právě do onoho přechodného období. Tento zdánlivý rozpor by snad mohla vysvětlit hypotéza předpokládající vytvoření živého veřejného prostranství před branou sv. Benedikta záhy po dokončení výstavby fortifikace. Souvrství štětů o mocnosti kolem jednoho metru, uložené ještě před koncem 13. století, svědčí v její prospěch, stejně jako kontinuita existence nezastavěné plochy trvající i v průběhu 14. století.

5) Specifické přírodní podmínky panující na této ploše vedly zjevně k mimořádně kvalitnímu uchování zejména železných předmětů, jejichž stav překvapil i zkušené konzervátory.

Nevíme zatím přesně, jak velká část předpolí brány sv. Benedikta byla upravena výše zmíněným štětováním ani zda tato plocha zasahovala až k nároží budoucího ambroziánského (později hyberského) kláštera, jedno je však jisté. Rozsáhlý trojúhelníkový útvar na křižovatce historických cest respektovali též architekti Karla IV. při vyměšování základní uliční sítě v této části vznikajícího Nového Města. Plocha o výměře asi 5 000 m², rovnající se třetině nedalekého Senného trhu (dnešní Senovážné náměstí), tehdy zřejmě získala funkci přirozeného, i když neoficiálního veřejného prostranství na rozhraní dvou pražských měst. Výpověď archeologických terénů o dalším historickém vývoji je však již značně omezená. Ještě někdy na přelomu 13. a 14. století (detailnější chronologii zatím nedispонуeme) se i nadále pravidelně střídají tenké vrstvy štětů a životních nečistot. Jejich identický sled registrujeme prakticky v celém zkoumaném areálu dnešního náměstí. Pestřejší vývoj prodělaly pouze lokální deprese (zaplnované občas vodou), které posloužily jako „skládky“, v nichž se kumuloval odpad vyvážený buď přímo z řemeslnických dílen (zejména tesařských či truhlářských) fungujících uvnitř hradeb nebo přemístěný z hradebního příkopu při jeho čištění. **5)** Terény datovatelné jednoznačně do průběhu 1. poloviny 14. století (pokud jsme je schopni na základě keramických nálezů vůbec datovat) však na většině plochy náměstí chybějí. Snad byly odstraněny v souvislosti s moderními předlážkami náměstí v průběhu 20. století, případně se vůbec nevytvořily v důsledku změny nakládání s odpadem a předpokládaného předláždění celého prostranství ve 14. století. To už se ale nacházíme v době, kdy se po staleté pauze vrátilo do námi sledované oblasti městský život.

Literatura**DRAGON, Z. 1987**

Stav a perspektivy poznání staroměstského opevnění, Staletá Praha XVII, 39–70

DRAGON, Z. 1992

K lokalizaci pobřežní partie opevnění Starého Města pražského, Staletá Praha XXII, 127–134

DRAGON, Z. 2002

Praha 885–1310. Kapitoly o románské a raně gotické architektuře. Praha: Libri

DRAGON, Z. 2006

Nejnovější odkryvy fortifikace Starého Města pražského, Průzkumy památek XIII, 73–76

JEČNÝ, H. – OLMEROVÁ, H. 1992

Historie a proměny jednoho bloku při hradebách Starého Města pražského, Staletá Praha XXII, 21–70

JUŘINA, P. 2006

Objev kamenného románského paláce na Novém Městě pražském. In: Doležel, J. (ed.), Forum urbes mediaevi III, 170–177

JUŘINA, P. A KOL. 2007

Předběžná zpráva o výsledcích plošného archeologického výzkumu v areálu bývalých kasáren Jiřího z Poděbrad na náměstí Republiky v letech 2003–2006, Archaeologica Pragensia 17/2005, 211–241

LIBAL, D. – HONEISER, L. 2000

Pevnost Praha. Praha

LORENC, V. 1973

Nové Město pražské. Praha: Státní nakladatelství technické literatury

RAZÍM, V. – ZAHRADNÍK, P. 2006

Hradební věže v Bartolomějské ulici na Starém Městě pražském, Průzkumy památek XIII, 35–71

SPAČEK, L. 1978

Nové nálezy při stavbě metra Na můstku, Archaeologia historica 3, 381–386

TOMEK, W. W. 1871

Dějepis města Prahy II. Praha

Ostpartien der Befestigung der Prager Altstadt und ihr Einfluss auf Veränderungen in der Siedlungsstruktur

In den Jahren 2005–2006 erfolgte, ausgehend von den umfangreichen archäologischen Grabungen im Areal der ehemaligen Jiří von Poděbrady-Kaserne (ca. 1,5 ha), eine weitere Freilegung der Fläche, diesmal im Raum des Platzes der Republik (ca. 0,2 ha) und auf anliegenden Zufahrtswegen. Diese neue Grabungsphase bestätigte eindeutig, dass der Beginn des Aufbaus der Befestigung der Prager Altstadt in den 30er Jahren des 13. Jahrhunderts eine der wichtigsten Wendepunkte darstellt, die sich in der Geschichte der Besiedlung des untersuchten Fundorts abspielten. Das bis dahin einheitliche Gebiet der dortigen Siedlungsagglomeration wurde durch die Befestigungsmauer entzwei geteilt und von da an verlief die Entwicklung vor und hinter dem Stadtgraben in zwei verschiedenen Bahnen. Während die Flurstücke, die sich aufgrund des königlichen Entschlusses innerhalb des entstehenden Stadtgefüges befanden, einen Aufschwung erfuhren, standen den meisten Häusern hinter der Stadtmauer die Räumung und der Abbruch bevor. Allein auf der von uns erforschten Fläche wurden mindestens vier stattliche romanische Häuser niedrigerissen, wobei fast das gesamte Baumaterial auf neue Baustellen transportiert und dort verbaut wurde.

Die Altstadtbefestigung stellt gemeinsam mit dem St. Agnes-Kloster im Prinzip das erste umfangreiche gotische Bauvorhaben in Prag dar, das zugleich die kostspieligste Baumaßnahme des gesamten 13. Jahrhunderts war. Seine damals monumentale Gestalt ging zwar in der weiteren Stadtentwicklung verloren, aber die Straßennamen Na Příkopě (Am Graben), Na Můstku (An der Brücke) oder Hradební (Stadtmauerstraße) erinnern bis heute an die Bauausführung. Zur Zeit ihrer Entstehung bildeten die Wehranlagen eines der Wahrzeichen der sich formierenden Stadt. Man muss sich eine ca. 8 m hohe Mauer mit Zinnen vorstellen, die sich von Prag aus zum Fluss zog. Genauer gesagt vom heutigen Nationaltheater bis zur Štefánik-Brücke, was eine Linie von 1,7 km darstellt, die mit acht Toren versehen und mit prismatischen, 12 m hohen Türmen verstärkt war. Der Umfang des ganzen Werkes einschließlich der entsprechenden Flankentürme, der Burggrabenmauer und der äußeren Mauer oder Böschung des Grabens betrug schätzungsweise 70 000 m³ Steinmauerwerk. Während des Aufbaus mussten weitere 250 000 m³ Erde und Schotter sand, besonders aus dem Bereich des Befestigungsgrabens verlegt werden. Kein Wunder, dass sich eine so umfangreiche Bautätigkeit auch im archäologischen Gelände und in den Fundstellen der Umgebung widerspiegelte. Und es ging dabei nicht darum, wie viel Schotter sand aus dem Graben gehoben, und wie viel davon zum Ein ebenen der Fläche des künftigen Platzes verwendet wurde. Als wirklich einmaliger Fund aus dieser Wendezeit erwies sich der Torso einer großen Kalkbrennerei, der im Bereich des Platzes direkt vor dem Hauptgebäude der Kaserne entdeckt wurde. Der Steinbau von 6,5×6,5 m sah zunächst wie der Keller eines niedergebrannten Hauses aus. Erst nachdem die Füllschichten vollständig entfernt und die Fundamente präzise gereinigt waren, kam deutlich zum Vorschein, wozu das gesamte Objekt in technischer Hinsicht diente. Gebrannte Ziegel der Heizkanäle und glasig gewordene Innenwände

geben Aufschluss darüber, dass diese Produktionsanlage intensiv genutzt wurde. Die kleine Entfernung vom Grabenrand, die imposanten Ausmaße und die kurze Betriebszeit ermächtigen uns, die Existenz des Objektes in eine direkte Beziehung zur Errichtung des anliegenden Abschnitts der Wehranlagen zu bringen.

Und was verriet die archäologische Grabung über die eigentliche Konstruktion der Mauern und über deren Verlauf? Interessante Befunde wurden besonders beim Einbau von Sammelkabeln vor dem Kaufhaus Kotva und in der Revoluční-Straße freigelegt. An der Einmündung der Dlouhá-Straße in die Revoluční-Straße wurde ein umfangreiches Fragment einer gotischen Brücke entdeckt, deren Konstruktion und Abmessungen ihrem Gegenstück entsprachen, das bei der Errichtung des Vorrums der U-Bahn-Station Mústek gefunden worden war. Weitere Grabungen unter der Fahrbahn, d.h. unter der nördlichen Fahrspur legten genau fest, wie die äußere Böschung des Hauptbefestigungsgrabens zwischen dem Kaufhaus Kotva und der erwähnten Brücke in der Dlouhá-Straße (Abschnittslänge über 160 m) verlief. Die Gegenüberstellung der neuen Entdeckungen mit Daten, die früher im Bereich des Kaufhauses gewonnen worden waren, erlaubte es, zu bestimmen, dass der Graben 21 m breit war. Rechnet man 12 m Burggraben und die 2 m breite Hauptmauer dazu, dann stellt man fest, dass die Gesamtbreite der Befestigung auf dem heutigen Platz der Republik 35 m betrug. Was die Bautechnik und das benutzte Baumaterial betrifft, wurde beim Ausmauern der dortigen schrägen Grabenwände überwiegend grob gespaltener Schiefer in Verbindung mit Quarzit verwendet. Ähnlich war es auch in anderen erforschten Abschnitten der Altstadtbefestigung. Alle Mauern waren ursprünglich an der Oberfläche mit glattem Kalkverputz verdeckt. Das war übrigens auch bei den meisten gotischen Bauten genauso. Dass das Steinmauerwerk in der Sicht zur Geltung kam, gehörte nämlich damals schon der Vergangenheit an.

Kehren wir jedoch auf die Grabungsfläche zurück, die sich im Bereich des Platzes und auf dem Gelände der ehemaligen Kaserne befand. In im Zeitraum von der Mitte des 13. bis zur Mitte des 14. Jahrhunderts war sie größtenteils dünn besiedelt. Das kann mit der Vermutung zusammenhängen, dass sich Siedlungsaktivitäten aus diesem Raum in die Befestigung der sich bildenden Prager Altstadt verlagerten. Nach einer relativ kurzen Zeit der Produktionstätigkeit (Kalkbrennerei, Eisenverarbeitung) 5Benedikt-Tor ein frei zugänglicher Platz entstand. Der Rand der Steinfläche – des künftigen Platzes – ragte im Osten praktisch nicht über die Linie der Vorderfront des heutigen Palladiums hinaus. Die archäologische Grabung bestätigte die Steinpackung praktisch in dem ganzen untersuchten Raum vor dem Hauptgebäude der Kaserne. Dabei ist das dreieckige, ca. 2 200 m² große Gelände, das sich im Bereich zwischen der Hauptfront der Kaserne und der Na Poříčí-Straße befindet, komplett dokumentiert. Zu einer der wenigen ausgeprägten Strukturen im Innenbereich des heutigen Palladiums, die in die untersuchte Periode datiert ist, gehörte der Fund einer wiederholt mit Steinpackung versehenen Kommunikation mit deutlichen Radschienen, die in die Mitte des ehemaligen Kasernengeländes führten. Die Orientierung des Wegs, die mit Parzellengrenzen der späteren gotischen Bebauung identisch ist, weist darauf hin, dass er in der Zeit vor der Gründung der Neustadt möglicherweise eine wichtige Rolle spielte. Als wesentliche Entdeckung erwies sich aber vor allem das frühgotische Gebäude an der Ecke zwischen dem Platz der Republik und der Na Poříčí-Straße. Es muss bereits vor dem Ende des 13. Jahrhunderts erbaut worden sein. Mit großer Überraschung stellen wir dadurch fest, dass sich die Sicherheitsvorkehrungen in der Nachbarschaft zur Stadtbefestigung wesentlich veränderten. Während zur Zeit ihrer Errichtung stättliche romanische Häuser in einem beträchtlichen Abstand davon abgerissen werden mussten, waren die Regeln im ausgehenden 13. Jahrhundert nicht so streng, sodass keine 50 m vom Graben ein steinerner Neubau entsteht. Dieser Fund stellt wieder die Frage nach der Bestimmung des Standorts des von Tomek angeführten Gehöfts „V Rájí“, an dessen Stelle nach der Gründung der Prager Neustadt das städtische Spital errichtet worden sein soll.

Die geringe Intensität der Besiedlung, die dadurch zum Ausdruck kommt, dass auf der Grabungsfläche praktisch jegliche Bauten fehlen, kontrastiert scharf mit einer relativ hohen Zahl von Keramikfunden, die gerade in jene Übergangsperiode datiert werden. Dieser scheinbare Widerspruch könnte vielleicht durch die Hypothese erklärt werden, nach der vorausgesetzt wird, dass sich bald nach dem Aufbau der Befestigung vor dem St. Benedikt-Tor eine viel genutzte, freie Fläche herausbildete. Die Schichtenfolge von rund 1 m dicken Steinpackungen, die noch in die Zeit vor dem Ende des 13. Jahrhunderts angelegt wurden, stützt die Hypothese genauso wie die Kontinuität der Existenz der unbebauten Fläche, die im 14. Jahrhundert immer noch vorhanden war.

Bisher wissen wir nicht genau, wie groß der Teil des Vorfeldes des St. Benedikt-Tors war, der durch die oben erwähnte Steinpackung hergerichtet wurde. Unbekannt ist auch, ob diese Fläche bis zur Ecke des künftigen Ambrosius-Klosters reichte. Eines steht aber fest: Das große dreieckige Gebilde an der Kreuzung historischer Wege wurde auch von den Architekten des Karls IV. bei der Vermessung des Straßennetzes der Neustadt beachtet, die in diesem Bereich entstand. Der Fläche von ca. 5 000 m², die einem Drittel des unweiten Heumarkts entsprach, kam damals wohl die Funktion eines natürlichen, wenn auch inoffiziellen, öffentlichen freien Platzes an der Grenze zweier Prager Städte zu. Jedoch sagen archäologische Ausgrabungsstätten über die nachfolgende historische Entwicklung nur wenig aus. Noch an der Wende vom 13. zum 14. Jahrhundert wechseln sich regelmäßig dünne Steinpackungen mit Hausmüllschichten ab. Auf dem Großteil des Platzes fehlen aber Gelände, die (soweit wir überhaupt imstande sind, sie anhand von Keramikfunden zu datieren) eindeutig der 1. Hälfte des 14. Jahrhunderts zugeordnet werden könnten. Vielleicht wurden sie im Zusammenhang mit modernen Pflasterlegungen im Verlauf des 20. Jahrhunderts beseitigt. Eventuell haben sie sich infolge einer anderen Abfallwirtschaft und der vermutlich im 14. Jahrhundert auf dem gesamten Platz vorgenommen Pflasterrenovierung überhaupt nicht herausgebildet. Das war aber schon zu einer Zeit, in der das städtische Leben nach einer jahrhundertelangen Pause mit seiner ganzen Spontanität in den von uns untersuchten Raum zurückkam.

Bildbeschreibungen

Abb. 1. Das erforschte Areal befindet sich im Übergangsbereich zwischen der Prager Alt- und Neustadt (Die untersuchte Fläche ist grau bezeichnet).

Abb. 2. Sowohl die Flächenfreilegungen als auch die in das errichtete Sammelkanalnetz eingeführten Sonden

haben (in Verbindung mit den Ergebnissen vorheriger archäologischer Untersuchungen) unsere bisherigen Vorstellungen über die Befestigung der Altstadt und ihres Vorfeldes wesentlich erweitert. Die freigelegten Mauerkonstruktionen sind mit einer vollen schwarzen Linie gekennzeichnet.

Abb. 3. Die Erforschung der Fläche des Republikplatzes.

Abb. 4. Der Kalkofen aus der 1. Hälfte des 13. Jahrhunderts.

Abb. 5. Fragment, einer bei der Einmündung der Langen Straße (Dlouhá Straße) aufgezeichneten, der gotischen Brücke.